

2. ПРОБЛЕМИ ТА ЗАСОБИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ: МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТ

Акопян Лариса Василівна,
Центр творчості дітей
та юнацтва «Шевченківець»
м. Київ.

ВНУТРІШНЯ СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ОСВІТИ У ЦЕНТРИ ТВОРЧОСТІ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА «ШЕВЧЕНКІВЕЦЬ»

З метою реалізації законодавчих актів України в галузі освіти та Статуту ЦТ «Шевченківець», створення умов для забезпечення доступу громадян до якісної позашкільної освіти, вдосконалення культурних і національних освітніх прав і запитів усіх громадян, утвердження високого статусу педагогічних працівників у суспільстві, робота педагогічного колективу Центру творчості «Шевченківець» спрямована на:

- виконання державних законів та нормативних документів;
- реалізацію навчального плану та освітніх програм за різними напрямками позашкільної освіти;
- виконання пріоритетних напрямів розвитку закладу;
- проведення дослідно-експериментальної роботи на тему: «Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної роботи»;
- проведення дослідно-експериментальної роботи на тему: «Науково-методичні засади формування мережецентричного середовища «Музейна планета»;
- створення належних умов для адаптації здобувачів освіти в закладі позашкільної освіти, особливо груп раннього естетичного розвитку;
- активізацію роботи щодо організації освітнього процесу через чітке структурування навчального матеріалу на заняттях гуртків, встановлення пріоритету заняття, як засобу соціалізації вихованців та розвитку життєвої компетенції;
- продовження інформатизації освітнього процесу, використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі роботи та управлінської діяльності;
- продовження роботи щодо підвищення якості впровадження в освітній процес інноваційних технологій, інтерактивних методів навчання, узагальнення власного педагогічного досвіду;
- спрямування освітнього процесу на розвиток найвищих морально-духовних і потенційних можливостей виховання, створення умов для

досягнення життєвого успіху особистості, розвитку її індивідуальних здібностей;

- забезпечення подальшого розвитку самоврядування, широкого залучення його до вирішення питань організації освітнього процесу, розвитку громадянської активності, організації здорового способу життя здобувачів освіти;
- посилення профорієнтаційної роботи із здобувачами освіти, забезпечення постійного контролю за дотриманням законодавства, спрямованого на профілактику правопорушень та бездоглядності серед підлітків;
- суворе дотримання вимог Закону України «Про охорону дитинства», міських програм, направлених на поліпшення умов освітнього процесу та оздоровлення, соціального та матеріального забезпечення та захисту дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування;
- створення здоров'язбережувального простору для фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку всіх учасників освітнього процесу;
- активізацію роботи щодо створення та підвищення як ролі методичної служби Центру, так і самоосвіти педагогічних кадрів закладу;
- активізацію індивідуальної роботи з обдарованими та здібними дітьми, систематичну та послідовну роботу щодо підготовки здобувачів освіти для участі у творчих конкурсах, турнірах, змаганнях, виставках різного рівня; участь вихованців у роботі Малої академії наук;
- упровадження моніторингових та кваліметричних досліджень в освітній процес як критеріальних засобів визначення якості діяльності всіх структурних підрозділів закладу.

У ЦТ «Шевченківець» задля підвищення якості освіти створені такі структурні підрозділи як творчі лабораторії, а саме:

- лабораторія виховання всебічно розвиненої особистості;
- лабораторія образотворчого, декоративно-вжиткового мистецтва та народних ремесел;
- лабораторія державно-правової культури;
- лабораторія вокально-сценічного мистецтва;
- лабораторія наукових досліджень;
- лабораторія українознавства, еколого-краєзнавчої і туристичної роботи;
- лабораторія гуманітарних програм і сучасної економічної освіти;
- лабораторія технічної творчості та допрофесійної підготовки;
- лабораторія організаційно-масової роботи;
- лабораторія естетики побуту;
- лабораторія психолого-педагогічних та інформаційних технологій;

- лабораторія фізичної культури та спорту.

Останнім часом проблемі якості позашкільної освіти приділяється пильна увага. Внутрішня система забезпечення якості освітньої діяльності у закладах позашкільної освіти розробляється відповідно до вимог Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту». Проблеми якості освіти криються у розбіжності між реальним станом освітнього процесу, його стандартами й освітніми потребами.

Внутрішня система якості освітньої діяльності у ЦТ «Шевченківець» складається з:

1. Концепції розвитку ЦТ «Шевченківець» (до 2022 року);
2. Внутрішніх стандартів позашкільної освіти, а саме:
  - розроблення загальної системи щодо забезпечення якості позашкільної освіти;
  - кадрового забезпечення освітньої діяльності;
  - забезпечення інформаційних систем для ефективного управління освітнім процесом;
  - програмно-методичного забезпечення освітньої діяльності (постійне оновлення програмного забезпечення, розроблення й затвердження авторських освітніх програм, складання каталогу освітніх програм за напрямками позашкільної освіти, поточний моніторинг і періодичний перегляд програм);
  - якості проведення навчальних занять;
  - досягнення, визнання якості знань здобувачів освіти;
  - підвищення кваліфікації педагогічних працівників, атестація, саморозвиток;
  - інформаційного менеджменту, публічної інформації;
  - матеріально-технічного забезпечення освітньої діяльності.

Серед пріоритетних проблем забезпечення якості системи позашкільної освіти можна назвати наступні:

- вивчення та оцінка цілей, змісту освітніх програм;
- розроблення ефективного застосування освітніх стандартів;
- оцінювання якості навчальних посібників, дидактичних і технічних засобів;
- оцінювання ефективності традиційних та інноваційних форм і методів освітнього процесу;
- оцінювання сучасних педагогічних технологій освітнього процесу;
- створення діагностичної служби для отримання наукової та об'єктивної інформації про якість освітнього процесу тощо.

Вирішення питань оцінювання якості позашкільної освіти здійснюється відповідно до процесу стратегічного планування.

1 етап – підготовчий.

Аналіз та виявлення кола проблем, протиріч, недоліків; встановлення їх причин; діагностика результатів педагогічного колективу і здобувачів освіти, виявлення їх особливостей, здібностей, інтересів, потреб; збір всієї необхідної інформації.

2 етап – проектний.

Розроблення генерального проекту розвитку закладу позашкільної освіти та окремих творчих колективів, об'єднань, студій, клубів тощо, створення освітньої програми.

3 етап – цільовий.

Визначення цілей, завдань на конкретний період часу реалізації програми.

4 етап – реалізаційний.

Відбувається за вищевказаним алгоритмом, де цільовий етап стає етапом коригування, уточнення завдань.

Оцінювання якості позашкільної освіти здійснюється з метою:

- планування роботи та оцінки діяльності закладу і педагогічних працівників,
- атестації педагогів,
- оцінки результатів як окремих творчих колективів, так і здобувачів освіти.

Хто оцінює:

- оцінка адміністрації та представників вищих органів;
- висновки атестаційної комісії;
- оцінка споживачів (діти, батьки і громадськість).

Об'єкти оцінювання:

- діяльність, результати роботи Центру, його структурних підрозділів;
- діяльність і результати педагогів;
- результативність здобувачів освіти.

Інструментарій оцінювання:

- тимчасові етапи (місяць, семестр, рік);
- охоплення дітей;
- масові заходи (змагання, конкурси, олімпіади, виставки тощо); першості в цих заходах (лауреати, чемпіони, призери, рекордсмени тощо);
- науково-методичне забезпечення;
- психолого-педагогічний супровід;
- матеріально-технічне забезпечення;

- кваліфікація педагогів.

Серед методик діагностики досягнень здобувачів освіти переважають експертні форми оцінювання. Основні труднощі в здійсненні оцінювання якості освітньої діяльності – відсутність надійного інструменту їх вимірювання.

Говорячи про досягнення здобувачів освіти, як про поточні, так і про підсумкові, в сфері позашкільної освіти можна виділити, як мінімум, три групи параметрів, за якими ці досягнення необхідно відстежувати:

- навчальні
- особистісні
- соціально-педагогічні.

Кожен з параметрів може стати пріоритетним у тому чи іншому дитячому колективі, в залежності від його специфіки.

1. *Рівень освоєння дітьми змісту освітньої програми.*

Критеріями цього параметра виступають глибина і широта знань, різноманітність умінь і навичок, грамотність (відповідність існуючим нормативам, правилам, технологій) практичних дій.

Відстежити рівень засвоєння дітьми змісту освітньої програми можна за наступними показниками:

- засвоєння матеріалу;
- вміння виконати роботу за зразком;
- вміння аналізувати;
- участь дітей у навчанні;
- кількість здобувачів освіти, які в повній мірі засвоїли програму;
- якість дитячих творчих досягнень;
- стабільність практичних досягнень здобувачів освіти.

2. *Стійкий інтерес дітей до навчання за напрямом діяльності у колективі.*

Критеріями цього параметра є:

- характер мотивів вступу до колективу;
- тривалість перебування в колективі;
- участь дітей в освітньому процесі;
- характер мотивів перебування дитини у колективі.

Показниками стійкості інтересу дітей до предмета, діяльності колективу є: поточне і перспективне збереження контингенту (наповнюваність і кількість груп на початок року); позитивні мотиви відвідування занять; усвідомлення дітьми соціальної значущості та потрібності матеріалу (діяльності і колективу) для себе; оцінка дитиною ролі предмету в його планах на майбутнє; широке

застосування здобувачами освіти на практиці; наявність дітей, які обрали свою справу або професію, пов'язану з предметом викладання.

Особистісні досягнення здобувачів освіти:

1. Спрямованість динаміки особистісних змін. Цей параметр визначається характером зміни особистісних якостей; спрямованістю позиції дитини у житті і діяльності, характером життєвих цінностей; адекватністю світосприйняття, світорозуміння та світогляду за віком.

2. Моральний розвиток здобувачів освіти (орієнтація дітей на моральні цінності). Рівень виховних впливів виявляється в характері відносин між педагогом і дітьми, між членами дитячого колективу, в тому чи іншому стані мікроклімату в групі; в характері орієнтацій і мотивів кожної дитини і колективу в цілому, в культурі поведінки здобувачів освіти.

3. Залучення здобувачів освіти до культурних цінностей (світових, всеукраїнських, регіональних).

4. Рівень творчої активності здобувачів освіти. При аналізі ступеня прояву творчих здібностей дітей в освітній діяльності в першу чергу необхідно звернути увагу на те, що педагог створює умови для розвитку творчих здібностей кожної дитини. Показники ступеня творчої активності дітей: наявність системи пошукової, винахідницької, творчої діяльності дітей; настроїв та їх позиція у творчій діяльності (бажання - небажання, задоволеність - незадоволеність); емоційний комфорт (або дискомфорт) при роботі над нестандартним завданням.

5. Рівень практичної реалізації творчих досягнень здобувачів освіти. Критерії цього параметра - ступінь стабільності творчих досягнень у тимчасовому та якісному відношенні; динаміка розвитку кожної дитини і колективу в цілому; різноманітність творчих досягнень: за масштабністю, мірою складності, за змістом курсу навчання та видів діяльності, за кількістю дітей, що мають творчі досягнення; задоволеність здобувачами освіти власними досягненнями, об'єктивність самооцінки.

Показники творчих досягнень здобувачів освіти:

- система педагогічної роботи ЦТ для демонстрації практичних і творчих досягнень здобувачів освіти;
- точність і грамотність виконання виробів, вправ, творчих завдань;
- творчі традиції колективу;
- наявні нагороди, звання, гранти здобувачів освіти; участь (систематичність участі) у змаганнях різного рівня тощо.

Діагностика особистісних досягнень здобувачів освіти - найбільш складний аспект педагогічної діяльності.

Критерії оцінювання якості позашкільної освіти:

1. Упорядкованість діяльності закладу позашкільної освіти: відповідність змісту, обсягу та характеру освітньої діяльності можливостям і умовам закладу, здібностям здобувачів освіти, грамотність в організації спільної творчої діяльності дітей і дорослих, вміння комбінувати раніше відомі форми роботи в новій ситуації, вміння генерувати ідеї, виявляти незалежність суджень, довести почате до кінця.
2. Наявність творчої ініціативи здобувачів освіти та педагогічних працівників в організації життєдіяльності Центру.
3. Наявність сформованого єдиного колективу, який живе за своїми сформованими законами, правилами, традиціями.
4. Інтегрованість психолого-педагогічного супроводу у великі організаційні форми .

В оцінюванні якості діяльності Центру використовуються наступні позиції:

Оцінювання здобувачів освіти	Оцінювання педагогічних працівників	Оцінювання батьків
Показники особистості дитини, а також сума показників його навченості за конкретною програмою і вихованості; зміна її спрямованості, мотивів, ціннісних орієнтацій, життєвої позиції; успішність її соціалізації, освоєння соціальних ролей, професійна зорієнтованість	Професіоналізм колективу в цілому і кожного конкретного педагога зокрема (зростання його професіоналізму, педагогічної майстерності, активна громадянська позиція); творчий, науково-дослідницький, методичний потенціал, загальнолюдська культура, такт, стриманість, уважність, дбайливість).	Зміна відносин у родині, зростання активності батьків в організації освітнього процесу в ЦТ, у становленні колективу.

Для відстеження результативності діяльності педагогів в ЦТ використовуються такі форми:

- виконання тестових завдань із засвоєння теоретичних знань в галузі педагогіки і психології;
- періодична діагностика стану особистості і творчого колективу, вивчення задоволеності професійною діяльністю і психологічного клімату в колективі;
- вивчення розвитку у педагогів дослідницьких якостей на основі знання дитячої фізіології і психології;
- аналіз результатів і досягнень здобувачів освіти, які є об'єктивними показниками підвищення професійної майстерності педагога;

- участь педагога в конкурсах, оглядах майстерності, в обміні досвідом, в семінарах, їх організації тощо.

У результаті діяльності ЦТ склалася система контролю рівня знань, умінь і навичок здобувачів освіти. Три її основні елементи представляють послідовність періодичних оцінок:

- визначення початкового рівня (вересень);
- проміжний контроль (листопад, січень);
- підсумковий контроль (травень).

Експертними формами діагностики досягнень здобувачів освіти є оцінка досягнень дітей педагогом на основі тих критеріїв, що склалися в Центрі творчості, і тими методами, якими педагог вважає за необхідне використовувати.

Форми організації контролю та оцінки якості позашкільної освіти, що використовуються педагогами ЦТ «Шевченківець»:

- заняття-презентації контролю знань;
- огляд знань, умінь і навичок;
- заліки;
- змагання;
- творчий звіт;
- конкурс творчих робіт;
- виставка.

Форми фіксування та узагальнення досягнень здобувачів освіти:

- діагностичні карти;
- залікові картки;
- особисті творчі карти;
- портфоліо творчого колективу, структурних підрозділів.

Управління якістю освіти в ЦТ:

- забезпечення проектування якості освіти;
- освітній моніторинг;
- аналіз зібраної інформації;
- підготовки і прийняття управлінського рішення.

Для підтримки позитивного іміджу Центру творчості дітей та юнацтва «Шевченківець» створений та функціонує веб-сайт закладу, структурні підрозділи - філії та творчі колективи ЦТ також мають свої сайти.

Колектив ЦТ «Шевченківець» проводить масові заходи, майстер-класи, пізнавально-розважальні програми для вихованців освітніх закладів району та міста.

Основні форми організації освітнього простору

(навчально-пізнавальної, пошуково-експериментальної, дослідницької діяльності)

<p><u>Теоретичне навчання:</u> Заняття гуртків за різними напрямками Семінарське заняття Лекція Навчальна конференція Конгрес Бесіда Кінолекторій Факультатив Круглий стіл</p>	<p>ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС У ЦЕНТРАХ ТВОРЧОСТІ</p>	<p><u>Комбіноване навчання:</u> Олімпіада Колоквіум Консультація Дискусійні майданчики Заняття-спостереження</p>
<p><u>Навчально-практичні:</u> Дослідницька діяльність Моніторинги Написання рефератів Лабораторна робота Видавнича діяльність Тренінги Інтегроване практичне заняття Ворк-шопи</p>		<p><u>Масові:</u> Презентація Творчі виставки Конкурси Турніри Заняття-мандрівки Майстер-класи Екскурсії Акції Фестивалі</p>

Аудіовізуальні засоби освітнього простору у ЦТ:

- навчальні слайди-фільми;
- відеоматеріали, виконання інтерактивних вправ;
- електронні кейси – практичні розробки занять, семінарів, тренінгів, заходів і додатки до них;
- комп’ютерні програми, диски;
- презентаційні матеріали творчих колективів.

Організація інноваційної та науково-методичної роботи:

- дистанційна форма навчання;
- кращі освітні проекти, програми;
- науково-методичний супровід роботи з кадрами (методоб’єднання, практичні семінари, школа педагогічної майстерності, підвищення кваліфікації, атестація педкадрів);
- оновлення змісту позашкільної освіти відповідно до нових нормативних документів;
- узагальнення досвіду педагогічних працівників – формування каталогу власних видань і розробок та бібліотеки надрукованих матеріалів педагогів ЦТ.

В освітньому процесі педагоги ЦТ використовують елементи інноваційних педагогічних ідей і технологій, зокрема:

Творчі лабораторії ЦТ «Шевченківець»	Вид інновації, технології, які впроваджуються	Удосконалення методики викладання
Виховання всебічно розвинутої особистості засобами творчого колективу	Технологія колективного творчого виховання Медико-профілактична технологія	Упровадження нових методик у поєднанні спортивної і хореографічної підготовки гуртківців, метод паралельного впровадження
Вокально-сценічного мистецтва	Технологія організації групової освітньої діяльності, ігрова технологія навчання	Удосконалення форм і методів гурткової роботи з вихованцями з елементами театралізації
Українознавства, еколого-краєзнавчої та туристичної роботи	Технологія розвивального навчання	Український ідеал як основа змісту роботи гуртківців, введення елементів дослідницької діяльності, удосконалення форм і методів роботи з родинно-сімейного виховання
Наукових досліджень	Технологія навчання як дослідження	Форми і методи гурткової роботи зі старшокласниками, ведення дослідницької діяльності, диференційний підхід до визначення рівня спрямованості особистості
Образотворчого, декор.-вжиткового мистецтва та народних ремесел	Технологія формування творчої особистості. Проектна технологія	Розроблення та використання методу проєктів у роботі гуртків, студій
Естетики побуту	Технологія інтерактивного навчання	Вплив творчого середовища на формування особистості гуртківців
Психолого-педагогічних та інформаційних технологій	Валеологічна освіта батьків вихованців. Сучасні інформаційні технології навчання, виховання, досліджень	Інформаційні технології та методика викладання
Гуманітарних програм та сучасної економічної освіти	Проектна технологія	Розроблення та використання методу проєктів у роботі гуртків
Технічної творчості	Технологія інтерактивного навчання. Ігрові технології навчання	Ігри: навчальні, творчі, тренувальні
Державно-правової культури та творчості	Технологія інтерактивного навчання. Технологія превентивного виховання	Індивідуальні та колективні форми та методи роботи зі старшокласниками. Моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем

Організаційно-масової роботи	Ігрові технології навчання. Соціально-психологічна технологія	Дозвіллеві проекти, квест-проекти. Ігри: навчальні, тренувальні, узагальнювальні, пізнавальні, виховні, розвивальні, продуктивні, репродуктивні, творчі
Фізичної культури та спорту	Інформаційно-комунікаційна технологія дистанційного навчання. Валеологічна освіта батьків вихованців. Медико-профілактична технологія	Мозковий штурм, використання Інтернет програми «Skype», «on-line» змагання на Інтернет – портали «Шахова планета». Когнітивна діяльність.

Наказом Міністерства освіти і науки України від 30.06.2016 р. № 723 Центру творчості дітей та юнацтва «Шевченківець» вдруге був наданий статус експериментального закладу позашкільної освіти всеукраїнського рівня. Центр творчості став базою для проведення дослідно-експериментальної роботи за темою: «Концептуальні основи модернізації змісту позашкільної освіти» та «Науково-методичні засади формування мережецентричного середовища «Музейна планета»» на 2017-2021 роки».

У зв'язку із проведенням дослідно-експериментальної роботи пріоритетними стали зв'язки з науковими установами (Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» МОН України, Інститут проблем виховання Національної академії педагогічних наук України, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України), з Державною науково-педагогічною бібліотекою ім. В.О. Сухомлинського Національної академії педагогічних наук України, з державними закладами позашкільної освіти (Національний центр «Мала академія наук», Український державний центр позашкільної освіти, Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді, Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді), з якими налагоджено співпрацю та укладено угоди щодо спільної діяльності за темою дослідно-експериментальної роботи.

Основними критеріями якісної освіти на рівні закладу позашкільної освіти є: наявність набору освітніх програм, зміст яких забезпечує підготовлення дітей відповідно до їх освітніх і життєвих потреб; ступінь наближення практико-орієнтованої частини змісту освітніх програм до вимог потенційних замовників, на яких орієнтується освітній заклад; рівень освоєння дітьми обраних ними освітніх програм; рівень задоволеності здобувачами освіти результатами навчання.

Як стандарт для педагога позашкільної освіти, згідно з Типовим положенням, виступає освітня програма. Якісне та кількісне забезпечення закладів позашкільної освіти освітніми програмами є актуальним питанням

сьогодення. Процес створення освітніх програм у сучасних умовах – це творча праця, що передбачає активну дослідницьку діяльність педагога. Зміст освітніх програм за основними напрямками позашкільної освіти має відповідати сучасним вимогам до освітнього процесу, культурним традиціям країни і регіонів, віковим особливостям вихованців, науково-методичним пріоритетам педагога, програми повинні враховувати державні стандарти початкової загальної та базової і повної середньої освіти, базовий компонент дошкільної освіти, поєднувати індивідуальну і колективну форми роботи.

Творчі колективи ЦТ «Шевченківець» працюють за освітніми програмами з позашкільної освіти різних напрямів, що мають гриф Міністерства освіти і науки України, а також за авторськими та адаптованими освітніми програмами, складеними згідно з рекомендаціями Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України (Додаток до листа Інституту інноваційних технологій і змісту освіти від 05.06.2013 р. № 14.1/10-1685 «Методичні рекомендації щодо змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти»), розглянутими методичною радою ЦТ, затвердженими директором ЦТ та погодженими з начальником управління освіти Шевченківської районної в місті Києві державної адміністрації Яровою Є.В.

Педагогами був проведений аналіз освітніх програм за основними напрямками позашкільної освіти, починаючи з 1991 року і закінчуючи 2017 роком (всього опрацьовано 627 програм) і був складений у друкованому та електронному вигляді каталог освітніх програм за якими працюють педагоги-позашкільники.

В умовах сьогодення можуть бути затребувані лише освітні послуги високої якості. Надати їх може тільки професійно компетентний педагог. Питання оцінки досягнення результатів освітньої діяльності - це питання про захист від неякісних освітніх послуг. Отже, для задоволення соціального замовлення в системі позашкільної освіти необхідна діагностика досягнень здобувачів освіти.

Гарантія якості освіти означає поетапне спостереження за освітнім процесом у закладі позашкільної освіти. Культура якості в позашкільній освіті виникає тоді, коли рішення проблем здобувачів освіти стає метою кожного співробітника освітнього закладу і при цьому структура освітнього закладу дозволяє їм це робити.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Analytic Quality Glossary: // [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://www.qualityresearchinternational.com/glossary/>.
2. Вербицький В.В. Модернізація позашкільної освіти України: орієнтир на Болонський процес / В.В. Вербицький // Рідна школа. – 2012. - № 4-5. – С. 59 - 63.

3. Суходольська Л.В. Методика виховної роботи / Л.В. Суходольська, М.М. Фіцула. - Тернопіль, 1998.- С. 3 - 6.
4. Про затвердження переліку типів позашкільних навчальних закладів і Положення про позашкільний навчальний заклад: Постанова КМУ від 06 травня 2001 року № 433 // [Електронний ресурс] - Режим доступу: [http : // zakon.rada.gov.ua/go/433-2001-p](http://zakon.rada.gov.ua/go/433-2001-p).

Каганцова Тетяна Миколаївна,
Глухівський міський центр
позашкільної освіти,
Глухівський НПУ
ім. О. Довженка, м. Глухів

ТРЕНІНГ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЇ ДО САМООСВІТИ КЕРІВНИКІВ ГУРТКІВ У ПРОЦЕСІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

В умовах розвитку суспільства знань післядипломна педагогічна освіта України вимагає активного впровадження інноваційних технологій навчання, переосмислення усталених стереотипів щодо прийомів та методів у галузі освіти [4]. У сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі педагог закладу позашкільної освіти має постійно підвищувати рівень знань. Його педагогічний успіх залежить від результативності запровадження інноваційних технологій навчання в системі післядипломної педагогічної освіти (далі ППО), що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях.

Упродовж останнього десятиріччя значно підвищилися вимоги до позашкільної освіти, як рівноправного інституту в загальній освітній системі. Сьогодні освітній процес у закладах позашкільної освіти охоплює такі галузі знань і практичну діяльність, які перебувають за межами уроку, підручника, навчального плану школи, що у свою чергу, підвищує вимоги до педагогічних працівників закладів позашкільної освіти. У статті 21 Закону України «Про позашкільну освіту» зазначено, що педагогічним працівником позашкільних закладів повинна бути особа з високими моральними якостями, яка має належний рівень професійної підготовки, здійснює педагогічну діяльність, забезпечує результативність та якість своєї роботи.

Отже, кожного керівника гуртка, фахівця фізико-математичного напрямку підготовки, випускника закладу вищої освіти чи вчителя зі стажем роботи, треба «навчити», перш ніж він буде організовувати свою педагогічну діяльність на посаді керівника гуртка у науково-технічному або дослідницько-експериментальному відділі позашкільного закладу. Система ППО покликана

розв'язати ці питання, але не шляхом примусових курсів підвищення кваліфікації «для отримання свідоцтва», а усвідомленим вибором самого педагога з метою вдосконалення свого професіоналізму [4]. З огляду на це, курси підвищення кваліфікації повинні бути побудовані не на лекційно-практичній основі, що вже давно втратило свою актуальність та результативність, а на запровадженні технологій, покликаних змінити внутрішні мотиви педагога, який прийшов на навчання в інститут післядипломної педагогічної освіти.

Гуманізація освіти, її орієнтація на розкриття особистісного потенціалу зумовили виникнення і вдосконалення нових освітніх технологій. Серед таких технологій особливе місце займає тренінгова форма навчання, яка забезпечує ефективне формування свідомих мотивацій, необхідних якостей, умінь, навичок, компетентності та є альтернативою лекцій.

Тренінг – це форма соціально-педагогічної діяльності, що спрямована на набуття життєвої компетентності шляхом збагачення, як знаннями, так і життєво-практичним та емоційно-особистісним досвідом завдяки використанню інтерактивних засобів навчання [2, с. 62]. Поняття тренінг (англ. – training) має кілька значень: навчання, тренування, підготовка.

І.П. Підласий зазначає: «Процеси, пов'язані із формуванням мотивації, американські педагоги називають тренінгом, диференціюючи останній за чотирма основними напрямками: мотивації досягнень, причинних схем, особистісної причинності та внутрішньої мотивації» [3, с. 207].

Л.Д. Тодорів наголошує, що «цикл тренінгових занять повинен ґрунтуватися на принципі поступовості: кожний наступний етап має логічно впливати з попереднього. Завдяки цьому людина послідовно заглиблюється в процес усвідомлення себе, відкриваючи різні сторони власного «Я», самосвідомості [5, с. 80].

Тренінгові заняття проводяться у формі рольових ігор, психодрам, обговорень, диспутів, тестування (з інтерпретацією результатів), самозвітів (рефлексії) тощо. У практиці роботи деяких ППЮ найбільшого поширення набули такі види тренінгу: тренінг партнерського спілкування (формування довіри до інших, згуртованості, здатності успішно працювати в колективі), тренінг сензитивності (розвиток умінь прогнозувати почуття, думки та поведінку іншої людини та розуміти себе) та тренінг креативності (розвиток умінь творчо мислити) [1, с. 25].

Тренінги ж професійної компетентності спрямовані на досягнення осмисленої гнучкості в управлінні як власними емоціями так й інших людей,

що дозволяє усвідомлено рухатися у різноманітті вибору тої чи іншої технології навчання.

Перше запитання, яке постало у більшості з вас: «Чому треба розміщуватися колом?». Що воно символізує? У кола немає ні початку, ні кінця. Отже, можна сказати, що, креслячи коло, ми з'єднуємо його кінець з початком. Таким чином, кінець – це закономірний розвиток початку, а початок – природний наслідок кінця. Коло символізує рівноправність кожного. Обмін думками, міркуваннями, ідеями у колі допомагає зрозуміти закономірності спілкування «на рівних». А це необхідно для створення емоційно сприятливого клімату, побудови гармонійних, партнерських стосунків з іншими учасниками тренінгу. Адже «шкільна розсадка» слухачів курсів принижує, як молодих фахівців, так і більш досвідчених. Перші з відвертістю й впевненістю вважають, що їх вже «всьому» навчили в педагогічному університеті. Останні ж закриваються в собі і не бажають ділитися своїм досвідом з присутніми. Звичайно, що ті й інші, помиляються, але ж треба не примусити слухати лекцію з певної теми, а зацікавити чимось корисним і потрібним для подальшого використання набутого досвіду на практиці, тобто під час проведення занять гуртків, спілкування з вихованцями та їх батьками, підготовці до конкурсів тощо.

З метою формування професійної компетентності, сприяння розвитку професійної самосвідомості та особистих якостей у керівників гуртків фізико-математичного профілю закладу позашкільної освіти в період підвищення кваліфікації, ми працюємо над розробкою тренінгових занять: «Ще один крок до майстерності», «Спілкування + співпраця = гарний результат», «Шляхи подолання педагогічних конфліктів», «Будь завжди емоційно стійким!» «Креативний керівник гуртка. Який він?» (див. табл.1).

Таблиця 1.

Тематика тренінгів для керівників гуртків фізико-математичного профілю закладу позашкільної освіти

Тема тренінгу	Мета тренінгу	Завдання тренінгу
«Ще один крок до майстерності»	<ul style="list-style-type: none"> - формування професійної компетенції керівника гуртка закладу позашкільної освіти; - формування позитивної самооцінки. 	<ul style="list-style-type: none"> - сприяти визначенню професійної перспективи та шляхів її досягнення; - сприяти професійному розвитку та бажанню вдосконалювати фахову майстерність.
«Спілкування + співпраця = гарний результат»	<ul style="list-style-type: none"> - формування комунікативної компетентності у керівників гуртків; - формування професійних 	<ul style="list-style-type: none"> - стимулювати до набуття професійних комунікативних умінь і навичок у системі «керівник гуртка - вихованець»;

	комунікативних якостей та здібностей.	- сприяти розвитку рефлексивних навичок та вдосконаленню міжособистісної взаємодії.
«Шляхи подолання педагогічних конфліктів»	- поглибити знання про специфіку педагогічного конфлікту; - формування адекватного реагування на конфлікти та способи їх уникнення.	- сприяти формуванню навичок конструктивного вирішення конфліктних ситуацій у системі «педагог-педагог», «педагог-вихованець», «педагог-батьки вихованця» та ін.
«Будь завжди емоційно стійким!»	- формування емоційної компетентності у керівників гуртків.	- сприяти формуванню навичок розуміння емоційного стану іншої людини та свідомого контролювання своїх власних емоційних настроїв.
«Креативний керівник гуртка. Який він?»	- формування креативних здібностей у керівника гуртка.	- активізувати професійний творчий розвиток керівника гуртка; - сприяти подоланню стереотипів і бар'єрів, що обмежують прояви творчості керівника гуртка.

Участь керівників гуртків, слухачів курсів підвищення кваліфікації в тренінгах передбачає виконання психологічних вправ, тестування, практичних завдань, участь у рольових іграх, що дає можливість закріпити теоретичні знання на практиці та потім вдало використовувати їх під час проведення гурткових занять у своєму позашкільному закладі. Різні форми рольової та ділової гри, дискусії, диспуту, інтерактивної бесіди, моделювання ситуації, мозкового штурму тощо відкривають ряд можливостей, що, у свою чергу, сприяють розкриттю креативних якостей у кожного керівника гуртка. Поряд з тим, тренінгові заняття готують слухачів до адекватної стратегії подолання педагогічних конфліктів в системі «педагог - педагог», «педагог - вихованець», «педагог - батьки вихованця», «педагог - керівництво» та інші та допомагають захистити себе від наслідків конфліктних ситуацій.

Висновки: Тренінг у системі ППО визначається як особистісно зорієнтована інноваційна технологія навчання, що інтенсифікує процес навчання. Отже, тренінгові технології з їх унікальними можливостями покликані мотивувати, стимулювати, створювати ситуації успіху, забезпечувати особистісне та професійне зростання, формування й розвиток необхідних якостей, застосовувати інтерактивні методи й поєднувати форми колективної, групової та індивідуальної роботи.

Тренінг, на думку фахівців, подібний до самого життя в мініатюрі. Часто вживається вислів: «Тренінг – це гра в життя, під час якої вирішуються реальні життєві проблеми».

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О.В. Тренінг як інноваційна форма соціально-педагогічної роботи / О.В. Безпалько. // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2004. – № 1. – С. 22 – 28.
2. Бопко І.З. Роль інноваційних технологій у формуванні педагогічної техніки майбутніх учителів іноземних мов / І.З. Бопко // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2015. – Випуск 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2015_2_7.
3. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології : [інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти] / Іван Петрович Підласий. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2004. – 616 с.
4. Професійний розвиток вчителя в ХХІ столітті та українські реалії післядипломної педагогічної освіти (за результатами віртуального «круглого столу») Освітня політика. Портал громадських експертів. – [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://goo.gl/Jhwv7X>.
5. Тодорів Л.Д. Рефлексивні складові самосвідомості та їх розвиток в умовах занять з елементами тренінгу / Л.Д. Тодорів // Практична психологія та соціальна робота. – 2003. – №2 – 3. – С.79 – 86.

Мартиненко Олена Володимирівна,
Кандидат педагогічних наук, доцент,
Бердянський центр дитячої та
юнацької творчості, м. Бердянськ

ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ГІМНАСТИЧНОЇ ПАЛИЦІ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ЗАСВОЄННЯ ЕКЗЕРСИСУ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ

Однією з важливих і першочергових задач хореографічного навчання дитини з першого дня її перебування в дитячому хореографічному колективі є робота над постановкою тулуба. Саме перед педагогом-хореографом, який працює з початківцями стоїть відповідальне та кропітке завдання, спрямоване на формування правильної постави від якої залежить хореографічна майстерність танцівника в майбутньому.

Важливе значення в роботі над постановкою тулуба має педагогічний досвід видатних майстрів класичного танцю (Н. Базарова, А. Ваганова, С. Головкина, В. Мей, А. Мессерер, М. Тарасов, Е. Чеккеті, Л. Цветкова та ін.). Їхні численні методики, педагогічні прийоми та методи щодо формування правильної постави, пройшли апробацію часом і є базисом для наукового вивчення та впровадження в сучасну систему викладання хореографії.

Методика роботи над постановкою тулуба дітей у процесі хореографічного навчання розглядалася в працях відомих теоретиків і практиків хореографічної педагогіки: Л. Бондаренко, Т. Баришнікової, Г. Березової, Т. Пуртової, А. Тараканової та інших. Вони наголошували на тому, що саме на початковому етапі засвоєння дітьми вправ класичного екзерсису основним завданням є формування правильної постави.

Аналіз останніх досліджень з теорії та методики хореографічного навчання дозволив з'ясувати, що хореографи розглядають класичний танець не лише, як запоруку розвитку виконавської техніки та сценічної культури, а й як важливий компонент виховання здорової дитини. Так, М. Колтунов надавав зразки вправ для уроків класичного танцю, спрямованих на постановку тулуба, розвиток стійкості, попередження й профілактику порушень хребта; Н. Мозгова та О. Юносова доводили важливість використання ігрових технологій у роботі з дітьми під час засвоєння основ класичного екзерсису. У своїх працях дослідники спираються на традиційні методи роботи, що здебільшого розраховані на навчання здібних до хореографії дітей. Соціальний запит на хореографію, застосування здоров'язбережувальних технологій підштовхує педагогів-практиків використовувати в своїй діяльності не лише традиційні методики, а й розробляти нові.

Мета статті полягає в розкритті авторської методики формування правильної постави на початковому етапі засвоєння екзерсису класичного танцю за допомогою гімнастичної палиці.

Відомо, що правильно поставлений тулуб є запорукою грамотного засвоєння хореографічної абетки, формування культури танцювальних поз і рухів. Саме типові помилки допущені в роботі над постановкою тулуба заважають досягти професіоналізму [1, с. 47].

Роботу з гімнастичною палицею доцільно розпочинати з розігріву по колу. Спочатку педагог вчить дитину вірно тримати реквізит: взяти обома руками палицю, тримаючи долоні на рівні першої позиції рук; відстань між руками має бути трохи ширше плечей, лікті вільні, руки не напружені. Потім пропонує виконати звичні рухи розігріву: різні види танцювального кроку та бігу, танцювальні рухи (па польки, підскоки, па галопу), фігурні перешикування. Дітям слід давати установку на чітке, усвідомлене виконання вже знайомих рухів і контроль за правильним їх виконанням. Навчившись утримувати палицю в правильному положенні, діти можуть зосередити увагу на роботі ніг, працювати над витягуванням підйому тощо.

Виконуючи різні танцювальні кроки та рухи по колу, діти також вчать зберігати інтервал. У вправах на фігурне марширування, що мають на меті

розвиток вміння перешиковуватися в різні малюнки («лінія», «колона», «два кола поруч», «два концентричні кола» та ін.), гімнастична палиця застосовується як засіб зорового орієнтира. Правильність виконання того чи іншого просторового малюнка (чіткість ліній, збереження інтервалу) можна перевіряти по закінченню музичного супроводу або за вказівкою педагога. Для цього хореограф пропонує дітям покласти реквізит на підлогу і подивитися на чіткість малюнка. У цьому випадку застосування палиці допомагає вирішувати не одне, а декілька завдань: утримувати правильне положення тулуба і слідкувати за виконанням просторових малюнків із збереженням інтервалів.

У хореографічній роботі з дітьми молодшого шкільного віку актуальним є принцип чергування виконання одного й того самого руху в різних умовах, що сприяє досягненню більшої результативності навчання. Відомо, що діти дошкільного та молодшого шкільного віку, внаслідок своїх психофізіологічних особливостей, не можуть тривалий час зосереджувати увагу на виконанні одного й того самого руху та утримувати статичне положення тулуба під час виконання вправ класичного екзерсису. Тому педагогу важливо слідкувати за своєчасною зміною видів діяльності або правил виконання руху.

Так, ознайомлення дітей з вправами класичного екзерсису може відбуватися шляхом повторення методики їх виконання в різних умовах: біля станка, на середині з гімнастичною палицею, в партері. Багатократне повторення однієї й тієї ж вправи в різних умовах, а також постійний самоконтроль і уважне ставлення до зауважень педагога-хореографа в навчальній фазі навчання допоможе дитині в подальшому трансформувати отриману навичку в м'язову пам'ять. Наприклад, спочатку можна запропонувати дитині виконати вправу на постановку тулуба біля станка, а потім повторити виконання цієї ж вправи під інший музичний супровід на середині з гімнастичною палицею. І в одному і в другому варіанті слід дотримуватися загальноприйнятих правил і давати однакові вказівки:

- ноги - відчуття сильних м'язів стегон, гомілки та колін, «ноги, як струни»;
- спина підтягнута, зберігає вертикаль за рахунок підтягнутих сідниць;
- живіт підтягнутий, діафрагма втягнута;
- голова допомагає підняти спину, погляд спрямований уперед;
- шия та плечі, на відміну від ніг, вільні в суглобах;
- руки та кисті звільнені від напруження, самі себе «піднімають», розкривають і закривають; рух руки починається від пальців;
- лопатки вільні та опущені, в жодному випадку не затиснуті; м'язи рук ніби зосереджені в спині під лопатками – у підлопаткових м'язах спини;
- тулуб не тисне своєю вагою на ноги, усе спрямоване вгору [1; 2].

Підготовку до виконання вправ класичного екзерсису можна розпочинати на підлозі в положенні сидячи (лежачи). Так, засновник танцювального партерного комплексу Б. Князев вважає, що при цьому результати навчання досягаються без вертикального навантаження на хребет і суглоби, тому що всі рухи виконуються лежачи на спині та на животі без зайвого напруження тіла. Вірно підібрані вправи гармонійно формують м'язову масу, значно покращують її силу, розвивають амплітуду кроку, відпрацьовують точність координації рухів [3, с 11].

Застосування палиці, на наш погляд, допомагає здійснювати контроль за правильним положенням тулуба. Наприклад, перед вивченням з дітьми *plié* біля станка, можна застосувати підготовчу вправу в партері. Діти мають прийняти вихідне положення: лягти на спину, взяти обома руками палицю і утримувати її на відстані прямих рук на рівні грудної клітки, коліна витягнути, стопи розкрити в першу позицію. На «1-4» – зігнути праву ногу в коліні та підтягнути її до рівня коліна лівої ноги (ніби виконуючи «*passe*»). На «5-8» – зберегти виворітне положення стегна, стопа спирається на мізинець, п'ятка трохи піднята (зберегти вірне положення виворітної стопи). На «1-8» – повернутися у в. п. і зосередити увагу на виворітному положенні стоп та витягнутих колінах. Під час виконання вправи, педагог має нагадувати дітям, що спина має бути рівною, без вигинів, а палиця не рухатися (тобто слідкувати, щоб працювали лише ноги). Цю вправу можна повторити лежачи на животі [4, с. 127].

Далі дітям можна рекомендувати виконати *plié* біля станка, а потім на середині зали обличчям до дзеркала, утримуючи палицю перед собою. Основна увага при цьому має приділятися саме роботі ніг, тобто розкриттю їх у тазостегнових суглобах. Вправа має виконуватися повільно: на 2 такти сісти в *demi plié*, на 2 такти – утримувати положення, на 2 такти – повернутися у в.п., на 2 такти – утримувати положення, контролюючи правильне положення тулуба (м/р $\frac{3}{4}$). Наприкінці виконання такої вправи можна запропонувати дітям покласти палиці на підлогу і виконати *por de bras*. По мірі засвоєння методики виконання *demi plié* за I та II позиціями, можна за тим же принципом переходити до вивчення *grand plié*.

Аналогічно слід ознайомлювати дітей та формувати навички виконання інших вправ класичного танцю (*battement tendu*, *battement tendu jete*, *rond de jamb par teere*, *battement releve lent*, *grand battement jete*). Багаторазове повторення одно й того ж самого руху в різних умовах сприятиме більш свідомому його виконанню і формуванню на цій основі навички виконання відповідної вправи (руху).

Ефективним є також застосування палиці під час ознайомлення дітей з правилами виконання стрибків. Так, після вивчення *pas sote* біля станка, можна запропонувати виконати цей стрибок на середині, утримуючи реквізит у руках на рівні грудної клітки. Як і в попередніх вправах, палиця допомагає сконцентрувати увагу на роботі ніг і контролювати підтягнутість тулуба (під час виконання вправи, палиця не повинна рухатися).

Гімнастична палиця може допомагати при вивченні третього *por de bras*. Для цього ми пропонували дітям стати боком до дзеркала, вирівняти спину й підняти руки з палицею над головою. На «1-4» – виконати нахил тулуба вперед таким чином, щоб спина і руки утворювали одну лінію, при цьому поглядом дитина має супроводжувати рух правої (лівої) руки і контролювати поглядом, щоб голова була на одному рівні з руками. На «5-8» – повернутися у в. п. На «1-4» – нахилити тулуб назад, голову повернуту в бік правої (лівої) руки і прослідкувати поглядом за збереженням лінії (тулуб-голова-руки). На «5-8» – повернутися у в. п.

Гімнастична палиця може використовуватися протягом усього заняття або епізодично для вирішення різних навчально-тренінгових завдань (робота над танцювальними кроками, вдосконалення техніки виконання партерних танцювальних комплексів, уміння орієнтуватися в просторі та утримувати інтервали тощо). Однак основне її призначення – це робота над правильною поставою. За результатами нашої експериментальної роботи, яка проводилась протягом шести років, ми дійшли висновку, що використання гімнастичної палиці в роботі з дітьми може не тільки урізноманітнити зміст хореографічного уроку, допомагати виробленню хореографічної навички шляхом багатократного повторення одного й того ж самого руху в різних умовах, а й сприяти більш свідомому формуванню правильної постави. Вважаємо за доцільне рекомендувати досвідченим педагогам шукати цікаві методи роботи з дітьми та демонструвати широкому колу педагогів-хореографів їх результативність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базарова Н.П. Азбука классического танца : первые три года обучения : учебное пособие / Н.П. Базарова, В.П. Мей. – СПб. : Планета музыки, 2008. – 240 с.
2. Березова Г.А. Класичний танець у дитячих хореографічних колективах / Г.А. Березова. – К. : Музична Україна, 1990. – 84 с.
3. Жук Н.В. Партерная гимнастика : Типовая учебная программа для детских школ искусств (направление деятельности «Хореографическое») / Наталья Жук. – Минск : Институт культуры Беларуси, 2012. – 22 с.
4. Мартиненко О.В. Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом (дошкільний вік): навчальний посібник для студентів напряму підготовки 6.020202 Хореографія / Олена Мартиненко. – Бердянськ : Видавець БДПУ, 2014. – 301 с.

Мовчан Ольга Миколаївна,
Великописарівська районна станція
юних натуралістів
Великописарівської районної ради
Сумської області,
смт. Велика Писарівка

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК НАУКОВО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Одне з актуальних завдань сучасної освіти – пошук оптимальних шляхів зацікавлення дітей і педагогів навчанням упродовж життя, підвищення їх розумової активності, спонукання до творчості, виховання школяра як життєво й соціально компетентної особистості, здатної здійснювати самостійний вибір і приймати відповідальні рішення в різноманітних життєвих ситуаціях, вироблення вмінь практичного й творчого застосування здобутих знань.

Нормативно-правовою базою науково-дослідницької діяльності є Закон України «Про загальну середню освіту», Закон України «Про позашкільну освіту», Положення «Про позашкільний навчальний заклад», Національна доктрина розвитку освіти в Україні, Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2020 роки, накази МОН України «Про затвердження Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін, турніри, конкурси-захисти науково-дослідницьких робіт та конкурси фахової майстерності», «Про затвердження Правил проведення Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України», «Про затвердження Типових навчальних планів для організації навчально-виховного процесу в позашкільних навчальних закладах системи Міністерства освіти і науки України».

Також цінними є праці: Л.В. Тихенко «Розвиток творчих здібностей учнівської молоді в освітньо-виховній системі «Мала академія наук України», В.В. Вербицького «Методологічні основи розвитку практичного розуму школяра, проектна форма навчання і виховання у загальноосвітніх навчальних та позашкільних закладах освіти еколого-натуралістичного спрямування», В.Ю. Гаврилюка «Творча активність старшокласників як психолого-педагогічна проблема», І.П. Нікітіна «Науково-дослідницька діяльність учнів 5-11 класи», О. Барецької «Мала академія наук – дослідницький спосіб мислення» та інші.

Новизна досвіду полягає в тому, що Великописарівський район уперше в 2015-2016 н. р. взяв участь у II етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. Слід відмітити, що

більшість районів області, на відміну від нашого, мають НТУ - первинні осередки МАН на базі конкретного закладу освіти.

Сучасна освіта покликана озброїти учнів методиками дослідження, ввести у світ наукових технологій, навчити генерувати нові ідеї. Вищою формою такої діяльності є науково-дослідницька.

Організація науково-дослідницької діяльності, через яку реалізуються ідеї індивідуалізації навчання, творчого підходу до набуття інформації, вдосконалення самоосвітніх умінь, виховання компетентної особистості, враховує особливості розвитку підлітка, зростаючу потребу в самоствердженні, орієнтацію на майбутню професію, потяг до партнерських стосунків із дорослими. Виступаючи в ній як наставник, консультант, тьютор, своїм основним завданням педагог поступово формує вміння та навички самостійного планування й організації діяльності, добору оптимальних джерел, практичної спрямованості результатів за умови постійного контролю за дослідженням, аналізу, коригування й виправлення помилок, визначення ефективних шляхів його ведення тощо.

Психологічний аспект дослідницького інтересу виявляється в індивідуальних особливостях школяра, у психічних процесах, які складаються з інтелектуального (аналітичність, критичність, уміння порівнювати й робити висновки), мотиваційного та емоційного компонентів, що перетворюють інтерес на стимул. Останній дозволяє дитині свідомо й самостійно включатися в роботу, яка є поєднанням навчальної, пошукової, дослідницької, наукової та творчої діяльності, спрямованої на вироблення нових і поглиблення накопичених знань, реалізацію власних бажань, задоволення інтересів, розкриття здібностей. В основі формування особистості, її інтелектуальної самореалізації лежить розвиток мотиваційної сфери – вияв внутрішньої потреби особистості в підготовці до успішного застосування знань.

Засобом розвитку інтелектуальної та емоційної сфери творчої особистості, що формує здатність уявляти, співпереживати, узагальнювати й застосовувати набуте впродовж усього життя, є пошуково-дослідницька та науково-дослідницька робота.

У процесі формування навичок науково-дослідницької діяльності використовується декілька технологій, а саме – технологія саморозвитку особистості; технологія формування творчої особистості; технологія створення ситуації успіху; технологія критичного мислення; проектні технології, отже застосовується комплексна технологія – технологія науково-дослідницької діяльності учнів-членів МАН.

Шляхи реалізації мети результативної науково-дослідницької роботи ґрунтуються на виконанні завдань:

1. Робота з дітьми та учнівською молоддю:

- організація навчальних занять із використанням дослідницько-експериментальної діяльності;
- організація роботи з учнями щодо їх участі в конкурсах науково-дослідницького спрямування, олімпіадах, турнірах;
- організація позакласної, позашкільної роботи;
- організація виховних заходів за всіма напрямками позашкільної освіти (конкурси, свята, екскурсії, походи тощо);
- організація літніх практик, профільних таборів.

2. Робота з батьками (методичні рекомендації батькам):

- гуманний підхід до обдарованої дитини;
- створення стимулюючої, духовної та морально-психологічної атмосфери;
- побудова оптимального режиму життя, діяльності та розвитку особистості;
- інтеграція діяльності закладів загальної середньої та позашкільної освіти;
- співробітництво та співтворчість у системі «батьки-дитина», «батьки-педагоги», «дитина-дитина»;
- психологічні аспекти виховання обдарованої дитини.

3. Робота з педагогами передбачає підготовку вчителів, керівників гуртків у рамках підготовки учнів, вихованців до участі в конкурсах науково-дослідницького спрямування, олімпіадах, турнірах тощо.

Усеукраїнський конкурс-захист науково-дослідницьких робіт учнів-членів Малої академії наук України проводиться з метою духовного, творчого, інтелектуального розвитку дітей України, виховання їх у дусі патріотизму та демократичних цінностей, створення умов для формування інтелектуального потенціалу нації.

З метою формування якісного складу команди учасників I етапу конкурсу-захисту безпосередньо в наукових товариствах учнів закладів загальної середньої та позашкільної освіти проводиться відбірковий етап захисту науково-дослідницьких робіт. I етап конкурсу-захисту проводиться у грудні-січні поточного року. II етап – у лютому.

Терміни проведення III етапу Конкурсу за науковими відділеннями визначаються Міністерством освіти і науки України та повідомляються додатково.

Програмою III етапу конкурсу передбачено: заочне оцінювання науково-дослідницьких робіт; оцінювання навчальних досягнень учасників із базових

дисциплін; захист науково-дослідницьких робіт; відкриту презентацію кращих науково-дослідницьких робіт; круглий стіл для наукових керівників, зустрічі з науковцями, відвідування наукових установ і навчальних закладів, культурні заходи.

У конкурсі беруть участь, як правило, учні 9-11 класів закладів загальної середньої освіти та учні, вихованці, слухачі (відповідного віку) закладів позашкільної, професійно-технічної, вищої освіти, які активно займаються науково-дослідницькою діяльністю та стали призерами і зайняли перші місця (як виняток другі, треті) у II етапі конкурсу.

У конкурсі, як виняток, можуть брати участь учні 7-8 класів за умови виконання ними випробувань із базових дисциплін за програмами 9 класу.

Результативність науково-дослідницької діяльності:

- позитивна динаміка рівня підготовки вихованців до науково-дослідницької діяльності;
- розширення культурно-пізнавальних інтересів вихованців;
- зростання рівня розвитку особистісних якостей старшокласників: креативних, когнітивних, методологічних;
- самореалізація учнів як в межах школи, так і за її межами;
- участь і перемога в різноманітних конкурсах, олімпіадах;
- досягнення в науково-дослідницькій діяльності учнів – участь та перемога у МАН різних етапів;
- спортивні досягнення учнів;
- досягнення в галузі мистецтв;
- академічні досягнення з усіх предметів, а також з окремих дисциплін;
- участь в учнівському самоврядуванні;
- вступ до закладів вищої освіти.

Шляхами розповсюдження досвіду в системі позашкільної освіти є пропагування системи заходів науково-дослідницького спрямування серед педагогів освітніх закладів, учнів закладів загальної середньої освіти, батьківської громадськості під час проведення районних семінарів-практикумів; обміну досвідом роботи на курсах при СОШПО; участі в науково-практичних конференціях; роботі над розробленням освітніх програм і матеріалів до них; проведення майстер-класів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Пустовіт Г.П. Дослідницька робота учнів з екології в позашкільних установах : навч.-метод. посібник / Г.П. Пустовіт. – Хмельницький : АПН України, 1996. – 126 с.
2. Тихенко Л.В. Розвиток творчих здібностей учнівської молоді в освітньо-виховній системі «Мала академія наук України» : навчально-методичний посібник / Л.В. Тихенко, С.І. Ніколаєнко. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2007. – 120 с.

3. Ковбасенко Л.І. Методика виховної діяльності в Малій академії наук України : метод. посіб. / Л.І. Ковбасенко ; Акад. пед. наук України, Ін-т обдар. дитини, Ін-т пробл. виховання, Мала акад. наук України. – 2-е вид., доп. – К. : «Інформаційні системи», 2008. – 213 с.

Пархоменко Ірина Володимирівна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка,
м. Суми

ПОНЯТТЯ «ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА РОБОТА» ТА «ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО» В УКРАЇНСЬКІЙ НАУКОВІЙ ДУМЦІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У процесі вдосконалення освітнього процесу в творчих об'єднаннях туристсько-краєзнавчого напрямку закладів позашкільної освіти важливу роль відіграє творче переосмислення та використання історико-педагогічного досвіду. У цьому контексті важливе значення має аналіз наукового знання щодо історико-краєзнавчої роботи, тлумачення його теоретичного та практичного значення як окремої галузі науки.

Маємо констатувати існування деяких суперечностей, пов'язаних із міждисциплінарним характером тематики дослідження. У першу чергу дискусійними є визначення підходів щодо семантики такого багатовекторного поняття як «історичне краєзнавство» та поняття, що є від нього похідним: «історико-краєзнавча робота».

Зазначимо, що поняття «історико-краєзнавча робота» та «історичне краєзнавство» в освітньо-виховній і науково-теоретичній практиці вважаються близькими за змістом. Отже, вважаємо доцільним поняття «історико-краєзнавча робота» у контексті її використання закладами освіти як форми навчально-виховної роботи, а поняття «історичне краєзнавство» - як предмет такої роботи з дітьми, частину історичної науки.

Вважаємо доцільним першочергово структурувати терміни «історичне краєзнавство» та «історико-краєзнавча робота», визначити їх окремі частини й окреслити зміст цих взаємозалежних компонентів.

Основа краєзнавства закладена в педагогічному доробку К. Ушинського, який розробив систему вивчення дітьми рідного краю. Саме така робота мала носити практичний характер, відігравати важливу роль у концепції «народного виховання» і стати основою для майбутньої професійної діяльності. Цей курс педагог окреслив як «Вітчизнознавство» і в своїй праці «Рідне слово» робив вказівки щодо «вивчення околиць» [8, с. 177].

Безумовно, у педагогічній думці на початку ХХ століття краєзнавство загалом, а історичне краєзнавство зокрема, отримало статус невід'ємної складової школи.

Власне на початку ХХ століття фактично фіксується термін «краєзнавство». Прийнято вважати, що в український науковий лексикон його ввів І. Франко. Підтвердженням цього факту є стаття «Галицьке краєзнавство» (1892 р.). Дослідник не відокремлював історичне краєзнавство від поняття більш ширшого «краєзнавство». Натомість він зазначав, що важливою ознакою освіти є «знання своє найближче оточення, знати минуле і сучасне свого народу і відчувати себе живим і свідомим членом живого, свідомого і об'єднаного організму» [9, с. 116].

На рівні з «краєзнавством» активно використовувався термін «батьківщинознавство» та «вітчизнознавство». Серед педагогів і науковців точилися дискусії щодо дефініції цих понять і відокремлення їх предмета та територіального розподілу. Існували думки як про цілковиту однорідність цих термінів, так і щодо їх розрізненості, розуміючи під «батьківщинознавством» безпосереднє оточення школи, а під «краєзнавством» адміністративну територію (повіт чи губернію) [1, с. 13].

Саме термін «батьківщинознавство» активно вживається для означення вивчення місцевого матеріалу в роки національно-визвольних змагань 1917 - 1920 років в Українській Народній Республіці як у нормативних документах, так і в працях І.М. Стешенка [5, арк. 3].

У 1919 році вийшов друком збірник Є.О. Звягінцева «Батьківщинознавство і локалізація в народній школі», де подається авторська система вивчення рідного краю за допомогою «методу послідовного концентризму» [6, с. 7].

Актуальною сьогодні в умовах творення нової української школи вважаємо концепцію російського вченого Є.О. Звягінцева, за якою передбачалося, що базою для засвоєння всіх шкільних предметів мало стати безпосереднє оточення дитини. Завдяки цьому школа мала позбутися принципу механічної передачі інформації учням [4, с. 9].

Також у цей період з'являється теоретичне обґрунтування концептуальних засад цієї системи історико-краєзнавчої роботи: опис мети та завдань, визначення найбільш вдалих і прийнятних форм і методів ознайомлення з довкіллям.

У своїй роботі «Дидактика» С. Русова пріоритетним вважали вивчення саме історії рідного краю, натомість загальну історію відводила на другий план: «справжня вартість кожної науки – це її абсолютна правдивість і навчання

історії має бути цілком безстороннє. Цьому може сприяти лише історія власного краю» [7, с. 261].

У наступний історичний період спостерігаємо нові віяння в дослідженні теоретико-методологічних засад історико-краєзнавчої роботи у 20-30 рр. ХХ століття. Перш за все цей період характеризується впровадженням нової партійно-державної політики в сфері освіти, гоніннями та репресіями щодо представників української інтелігенції.

Тодішня тоталітарна системи відкинула на задвірки педагогічної науки історичне краєзнавство як таке, що пропагувало демократичні цінності та історичний спадок в освіті. Водночас нечисленні дослідження та спроби науково-теоретичного аналізу понятійного апарату «краєзнавства» були зроблені у 20-30 рр. ХХ століття дослідниками В. Будановим, П. Волобуєвим, Ю. Герасимовичем, К. Дубняком, В. Костяковським, М. Кривоточенком, П. Мостовим, Л. Миловидовим та іншими [2, с. 172].

У роботі «Краєзнавство в трудовій школі» П. Волобуїв і П. Мостовий (1926 р.) зазначають, що історична складова краєзнавства не є першочерговою і не заслуговує на увагу дослідників, натомість на перший план повинно вийти вивчення пам'яток мистецтва, побуту, місцевого фольклору тощо [3, с. 64].

Наприкінці 50-их років ХХ століття після прийняття закону «Про зміцнення зв'язку школи з життям та про дальший розвиток системи народної освіти в СРСР» відбувається переформатування «школи навчання», для якої був характерний формалізм, у школу «живих знань», активного пошуку. Нові можливості для розвитку отримала й історико-краєзнавча робота.

Таким чином, перша половина ХХ століття характеризується обмеженою риторикою щодо тлумачення поняття «історико-краєзнавчої роботи» та «історичного краєзнавства» в сфері освіти через недостатню увагу цій проблематиці у педагогічній науці. Більшість радянських педагогів до визначення цих понять вводили ідеологічно забарвлені тези та орієнтири, що унеможливило об'єктивне наукове дослідження означеної проблеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бугрій В.С. Шкільне краєзнавство в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.) : монографія / В.С. Бугрій. – Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2011. – 340 с.
2. Войтова Л.В. Термины «краеведение» и «школьное краеведение»: понятийный аспект / Л.В. Войнова // Вектор науки ТГУ. - 2011. – № 3 (6) – С. 172 - 174.
3. Волобуїв П. Краєзнавство в трудовій школі / П. Волобуїв, П. Мостовий. – Х. : ДВУ, 1926. – с. 110.
4. Звягинцев Е.А. Родиноведение и локализация в школе / Е.А. Звягинцев. – М. : Просвещение, 1919. – 30 с.

5. Проект Єдиної школи на Україні. 1910 р. // Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України). – Ф. 2582. – Оп. 1. – Спр. 676. – 6 арк.
6. Прус І.Т. Краєзнавча робота в школі / І.Т. Прус. – К. : Рад. школа, 1984. – с. 112.
7. Русова С. Дидактика / С. Русова // Вибрані педагогічні твори. – К. : Либідь, 1997. – Кн. 2. – С. 134 - 300.
8. Ушинський К.Д. Педагогічна подорож до Швейцарії / К.Д. Ушинський // Вибрані педагогічні твори : в 2-х т. – К. : Радянська школа, 1983. – Т.2. Проблеми російської школи. – С. 64 – 169.
9. Франко І.Я. Галицьке краєзнавство / І.Я. Франко // Твори : у 50 т. - К. : Наукова думка, 1986. - Т. 46. - Кн. 2. – С. 116-150.

Процюк Олена Вячеславівна,
Центр естетичного виховання
Шосткинської міської ради
Сумської області, м. Шостка

УЗАЄМОДІЯ МЕТОДИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ В ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В ШКОЛІ РАНЬОГО РОЗВИТКУ «ДЖЕРЕЛЬЦЕ»

Спостереження проведенні за дітьми 4-6 років у Школі раннього розвитку «Джерельце» показали, що художньо-естетична діяльність потребує наявності чітких образних уявлень предметів та об'єктів, які вони намагаються зобразити. Ці уявлення формуються на основі сприймання. Дослідження та практика показують, що таке сприймання потрібно розвивати в дитині з раннього віку. Сама вона не може опанувати образним естетичним сприйманням без спрямованого керівництва дорослого.

Спостерігаючи за дітьми ми переконались, що важливим компонентом діяльності є операції – засоби здійснення діяльності. Без опанування ними неможливо створити зображення. Діти набувають досвід зображення, але набувають його, як правило, не стихійно, а в процесі систематичного навчання під керівництвом дорослого. Засвоєння основних засобів здійснення діяльності надає дитині можливість діяти вільно та самостійно. Усвідомлення дитиною того, що вона може зобразити різні предмети, відтворити сюжет казки, надихає її, викликає бажання малювати, ліпити, співати, створює гарний настрій і навпаки, невміння викликає негативні емоції, пригнічує прагнення до художньої діяльності.

Одним із головних завдань виховання дітей у художньо-естетичній діяльності є розвиток у них елементів творчості, але «творчий потенціал» дитини вказує на необхідність цілісного підходу до створення умов розвитку механізмів творчої активності людини на етапі дитинства [2, с. 9].

Дитяча творчість – перша ланка розвитку творчої діяльності, в якій дитина виявляє своє розуміння довкілля, своє ставлення до нього.

Мета Школи раннього розвитку «Джерельце»: пробудити в дитині інтерес до прекрасного, виховувати естетичний смак, озброїти знаннями за обраними профілями. Термін навчання два роки.

Організовано роботу наступних профільних гуртків за адаптованими освітніми програмами:

1. Рідна мова та культура (педагог Владикіна Валентина Василівна).
2. Англійська мова (педагог Ларина Олена Володимирівна).
3. Музика (педагог Пантелейчук Лілія Володимирівна).
4. Ритміка (педагог Пантелейчук Лілія Володимирівна).
5. Азбука малювання (педагог Романцов Сергій Васильович).

При розробленні освітніх програм керівники гуртків керувалися принципами гуманізації, науковості, наступності. Програми передбачають ознайомлення дошкільників із найближчим оточенням, починаючи з сім'ї, рідного дому, міста; набуття дітьми навичок і вмінь з англійської мови, ритміки, музики, азбуки малювання; прищеплення дітям загальнолюдських цінностей.

Вся система естетичного виховання націлена на загальний розвиток дитини, як в естетичному плані, так і в духовному, моральному та інтелектуальному.

Кожній групі завдань естетичного розвитку відповідають свої методи.

Перша група завдань спрямована на залучення дітей до мистецтва, на розвиток у дошкільників естетичного смаку, розуміння прекрасного. Провідними методами для вирішення цих завдань є показ, спостереження, пояснення, аналіз, приклад дорослого. Педагогу важливо визначити об'єкт показу і створити умови для того, щоб увага дітей була зосереджена на тому, що їм показують, пропонують послухати. При використанні цих методів дуже важливо, щоб педагог демонстрував дітям свої почуття, ставлення, володів способами вираження почуттів. Друга група завдань пов'язана з формуванням навичок художньої діяльності. Для вирішення цих завдань в якості провідних потрібні практичні методи: показ, вправи, пояснення, метод пошукових ситуацій тощо.

Організація художньої діяльності дошкільників є одним із засобів розвитку індивідуальних потенційних можливостей кожної дитини, формування творчих здібностей. Від того, наскільки сприятливими є умови для прояву дітьми нахилів до того чи іншого виду художньої діяльності, залежить

можливість своєчасного виявлення і розвитку дитячих здібностей, формування елементів творчості.

Творчі здібності формуються у дітей поетапно.

На початковому етапі здійснюється нагромадження знань і художніх вражень, набуття вмінь і навичок, що є необхідним для самостійної художньої діяльності. І лише на наступному етапі стає можливим виникнення творчого задуму, пошуку художніх засобів.

На нашу думку, важливим є налаштування дітей на якість кінцевого результату та повідомлення про те, де і як він буде використаний. Після того як діти вибрали вид художньої діяльності за своїми інтересами, необхідно їх спонукати до творчого підходу її здійснення.

Реалізуючи індивідуальний підхід до дитини, важливим є застосування заохочень. Для формування у вихованців самоповаги, впевненості в своїх можливостях необхідно виявляти увагу і доброзичливість.

Під час розв'язання основного завдання – розвитку художньо-творчих здібностей основний акцент робиться на наявності в роботі елементів нового, творчого початку. При оцінюванні дитячих робіт дуже важливо виділити такі, що вирізняються оригінальністю, нехай навіть незначною. Перед педагогом стоїть завдання виявляти, підтримувати та розвивати нахили і здібності дітей, створювати умови для задоволення індивідуальних інтересів.

До будь-якої діяльності дитину спонукають потреби.

Ми виявили потреби, що стимулюють до художньої діяльності.

По-перше, потреба дитини в самореалізації, по-друге – в одержанні нею естетичного задоволення.

Ефективним шляхом всебічного гармонійного розвитку особистості є залучення дошкільників до художньо-естетичної діяльності, що включає зображувальну, музичну, художньо-мовну діяльність. Ці види діяльності виконують функцію позитивно-емоційного збагачення, викликають емоції радості, захоплення, натхнення, витісняють тривожність, напругу, почуття безпорадності.

Художньо-естетична діяльність задовольняє гостру потребу дітей у самовиявленні та є одним із найулюбленіших занять. У цьому виді діяльності дошкільники виявляють високу зацікавленість і, що важливо, невелику стомлюваність. Ці фактори позитивно впливають на емоційний стан, загальний психічний розвиток дитини.

У дошкільному віці відбувається бурхливий розвиток дитини, формуються основи її особистості. Характерною особливістю цього вікового періоду є те, що він забезпечує загальний розвиток дитини, що слугує

підґрунтям для набуття нею в подальшому спеціальних знань, умінь і навичок, формування стійких особистісних якостей.

Мета програми «Рідна мова та культура» - це знайомство дітей з українською мовою, як мовою нашої держави. Особливістю освітньої програми є розширення кола уявлень про культурні традиції українського народу; формування умінь і навичок граматично правильно висловлюватися українською мовою, поповнювати словниковий запас; розучування українських народних ігор, тощо.

Курс навчання англійської мови дітей 4-6 років спрямований на пробудження у дитини інтересу до іноземної мови та прагнення спілкуватися на цій мові.

Особливе місце в розвитку дітей-дошкільнят належить музиці і співам. Виконуючи пісні, діти глибше сприймають музику, активно виражають свої почуття, настрої.

Заняття ритмікою є ефективним засобом музичного розвитку вихованців. Основна задача педагогів - зацікавити дітей, навчити рухатися в характері і музичному темпі, вчасно починати і закінчувати рухи за музикою, виконувати найпростіші малюнки, бачити красу танцю, сприймати зміст того чи іншого музичного твору.

Основний зміст предмета «Азбука малювання» передбачає розвиток дрібної моторики вихованців, чутливості до гармонії кольору, виразності лінії і форми в образотворчому мистецтві, виховання любові до краси рідного краю. Розвивати у дітей графічні навички, елементи композиційного мислення, уміння розташовувати малюнок на папері, дати основні поняття про колір і володіння ним.

Разом із методистами та практичним психологом педагоги Школи постійно працюють над підвищенням свого науково-методичного та професійного рівнів, удосконаленням освітніх програм, розробляють дидактичні матеріали, пишуть методичні рекомендації до програм.

Випускники Школи продовжують навчання в художніх колективах, творчих об'єднаннях, студіях ЦЕВ.

Вихованці Школи активні учасники конкурсів: «Сяяння сердець» у рамках проекту «Талановиті діти України», «Я люблю свій рідний край», «Нехай завжди квітує дерево родинне» у рамках обласного проекту «Голос крові: ми - Українці».

Особлива увага приділяється роботі з батьками та співпраці з психологом закладу Коноваловою С.М, яка проводить роботу щодо розвитку вербального, образного та звукового творчого мислення дітей. Організований батьківський

комітет, який протягом року вирішує дуже багато питань: укріплення матеріально-технічної бази, придбання необхідної методичної та навчальної літератури, організації та проведення культурно-масових заходів.

Педагогічний колектив, який працює в школі «Джерельце», в своїй професійній діяльності постійно використовує ігрові методики. Гра є провідною діяльністю дошкільника, засобом його всебічного розвитку, важливим методом виховання. Ігри стимулюють ранній дитячий розвиток, сприяють поліпшенню дрібної моторики, координації рухів, тренують мислення, логіку, пам'ять, уяву, творчі здібності, допомагають вивчити кольори і поповнити словниковий запас, поліпшують увагу, спостережливість, активність дитини [1, с. 73].

Педагог з англійської мови Ларина О.В. під час проведення занять ефективно використовує ігрові методики, створюючи умови для запам'ятовування дітьми нових слів іншомовного походження. Цікаво проходять діалоги між педагогом і вихованцями та між самими вихованцями. Враховуючи те, що діти ще не пишуть, педагог робить акцент на яскравість театралізованого дійства.

Опосередковано впливає на вибір теми гри і предметне іграшкове середовище. Під час занять діти сприймають також умовні предмети і ситуації, а далі й самі створюють їх. Полюбляють діти під час занять застосовувати різні атрибути або вбрання, що характеризує певну їх роль – фартух для господині, капелюх для хлопчика, вінок для дівчинки чи стрічка. Логічним продовженням занять курсу «Рідна мова і культура» стають заняття з «Азбуки малювання» педагога Романцова С.В., який пропонує своїм вихованцям відобразити в малюнку героїв тільки що прослуханої казки. Діти малюють різні моменти запропонованої казки, а потім розігрують різні дійства. Напередодні свят педагог проводить заняття, під час яких діти малюють яскраві святкові листівки і подарунки своїм друзям та батькам.

Важливими для розвитку вихованців є організація видовищ, серед яких чільне місце посідає театралізована гра. Таємничість приготувань і перетворень на героїв пробуджує інтерес, створює настрій, очікування незвичайного у вихованців. Надії дітей здійснюються, коли вони стають казковими персонажами, героями. Усе це вводить у світ життєвих надій, допомагає їм досягнути типові характеристики «добрий», «злий», «товариський», «правдивий».

ЛІТЕРАТУРА

1. Камінчук М.В. Організація ігрової діяльності дітей в дошкільному закладі. / М.В. Камінчук.- [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://>

[//docplayer.net/54106068-Organizaciya-igrovoyi-diyalnosti-ditey-v-doshkilnomu-zakladi.html](http://docplayer.net/54106068-Organizaciya-igrovoyi-diyalnosti-ditey-v-doshkilnomu-zakladi.html)

2. Піроженко Т. Особистісний потенціал дошкільника: умови розвитку в сучасному суспільстві / Т. Піроженко // Дошкільне виховання. – 2012. - № 1. – С. 8 - 15.

Романцов Сергій Васильович,
Центр естетичного виховання
Шосткинської міської ради
Сумської області, м. Шостка

ЗАСТОСУВАННЯ В ЦЕНТРІ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРОЕКТІВ

Упродовж останніх років значна увага приділяється питанню модернізації освіти в Україні. Методичною службою Центру естетичного виховання (ЦЕВ) одним із шляхів поліпшення освітнього процесу в закладі позашкільної освіти обрано розроблення та впровадження педагогічних проектів.

У 2010 році був започаткований педагогічний проект «Готуємось до школи поступово, з інтересом і радістю», спрямований на організацію навчання дітей 4-6 років з особливими освітніми потребами. Навчання здійснювалося в групах з інклюзивною формою навчання в гуртках Школи раннього естетичного розвитку «Джерельце» з активним застосуванням засобів арт-терапії.

Враховуючи те, що питання організації інклюзивної освіти в закладах позашкільної освіти в той час було зовсім недосліджене, упродовж 2010-2013 рр. творча група працювала над вивченням теми «Розвиток дрібної моторики дітей 4-6 років з ООП засобами арт-терапії в групах з інклюзивною формою навчання». Ця тема є актуальною, адже на висновком науковців розвиток дрібної моторики рук у дитини тісно пов'язаний з розвитком сприйняття, уваги, пам'яті, мови та мислення.

Об'єкт дослідження: особиста творча діяльність дітей 4-6 років з ООП як складова розвитку їх рухової діяльності в системі розвиваючої позашкільної освіти.

Предмет дослідження: процес формування дрібної моторики у дітей 4-6 років з ООП засобами арт-терапії.

Мета дослідження: розроблення системи роботи з реабілітації дітей 4-6 років з ООП у гуртках з інклюзивною формою навчання засобами мистецтва (арт-терапії) в закладі позашкільної освіти та підготовки їх до школи.

До експерименту були залучені діти з порушеннями емоційно-вольової сфери (гіпердинамічні, з раннім аутичним синдромом, з дефіцитом уваги).

Всього в експерименті було задіяно 200 дітей віком 4-6 років, зокрема 86 хлопчиків та 114 дівчаток. Із них було 140 дітей, які навчалися на першому році навчання та 60 - на другому році навчання.

Співпраця методиста та практичного психолога ЦЕВ дозволила провести протягом трьох років цілий ряд досліджень з визначення значення розвитку дрібної моторики для дитини.

Діти були залучені до занять з образотворчої діяльності за програмою корекційної роботи «Веселковий настрій». За результатами роботи були сформульовані вимоги до дитини 4-6 років з розвитку дрібної моторики: сформованість навичок самообслуговування, розвиток дрібних м'язів руки (рука розвинена добре якщо впевнено володіє олівцем, пензлем та ножицями); володіння навичками маніпулювання дрібними предметами; правильне тримання олівця та пензлика; вміння виконувати прості графічні рухи, регулювати силу нажиму на олівець; змінювати рухи в залежності від форми предмета тощо.

У 2013-2016 рр. спостереження за дітьми 4-6 років під час занять в Школі раннього естетичного розвитку «Джерельце» переконали нас у тому, що досить потужним чинником для формування їх художньої культури може стати потреба в самовиявленні та самоствердженні через власну творчість. Це відноситься і до дітей з ООП. Тому ми продовжили наші дослідження обрав темою дослідницької роботи «Узаємодія педагогіки та мистецтва в корекційно-направленому процесі формування художньої культури дітей 4-6 років з особливими освітніми потребами в групах з інклюзивною формою навчання».

Було з'ясовано значення арт-терапії в процесі формування художньої культури в дітей 4-6 років з ООП під час занять у групах з інклюзивною формою навчання.

До роботи було залучено 200 дітей віком 4-6 років, зокрема 144 дитини першого року навчання та 56 другого року навчання.

Одним з найбільш поширених видів арт-терапії є ізотерапія (малюнок, витинанка) - лікувальний вплив, корекція за допомогою образотворчої діяльності. Ізотерапія дає позитивні результати в роботі з дітьми з різними проблемами: затримкою психічного розвитку, мовленнєвими труднощами, порушенням слуху, розумовою відсталістю, при аутизмі, де вербальний контакт обмежений. У багатьох випадках малюнкова терапія, виконує психотерапевтичну функцію, допомагаючи дитині впоратися зі своїми психологічними проблемами.

Таким чином, художній розвиток дитини з порушеннями слуху, зору, мови, затримкою психічного розвитку, опорно-рухового апарату, розумовою

відсталістю ґрунтується на сприйнятті і діяльності та здійснюється за допомогою мистецтва, що є своєрідною формою естетичного пізнання дійсності і відображення її в художніх формах. Своєрідність художньо-естетичного освоєння світу полягає в тому, що воно в більшій мірі пов'язане з естетичними емоціями та оцінками, а діяльність спрямована на створення художньо-мистецьких продуктів.

Упродовж трьох років методистами закладу разом з психологом проводилися дослідження з вивчення особливостей інтерпретації емоційного стану дітей, вираженого в малюнках і вивчення рівня невербальної креативності вихованців.

Доведено, що психо-корекційна робота з дитиною з проблемами може дати позитивну динаміку тільки, якщо вона, реалізується у тісній взаємодії психолога, педагога з дітьми та їх батьками, за активної ролі самої дитини, а також коли завдання такої роботи ставляться з урахуванням розуміння цілісної особистості, в сукупності всіх її якостей і властивостей.

Результати експерименту свідчать, що, дитячі малюнки мають велике значення для дітей і батьків, адже діти в такий спосіб висловлюють свої страхи, мрії і бажання. Адекватна, тобто така, яка відповідає дійсності, інтерпретація педагогом малюнка дитини сприяє ефективній діагностичній і психотерапевтичній роботі з ними. Вона використовувалася нами та батьками як діагностичний інструмент для оцінювання когнітивних, особистісних характеристик, психічної зрілості маленьких вихованців.

Ми переконалися в тому, що дитина використовує образотворчу діяльність як спосіб осмислення дійсності і своїх взаємовідносин з нею тому, що їй важко вербалізувати свої проблеми й переживання. В нашому дослідженні доцільно говорити про поняття «проективний малюнок», адже дитина підсвідомо репрезентує картину внутрішнього світу.

За результатами субтесту було отримано такі результати: із 200 вихованців I та II року навчання, що взяли участь в опитуванні, оригінальність ідей у дітей (показник характеризує здатність висувати незвичайні, нестандартні ідеї, що відрізняються від очевидних, звичних і загальноприйнятих) складає 93,3% від загальної кількості і відповідає віковій нормі. Діти мають верхню межу норми та високий рівень сформованості, їм притаманна нестандартність ідей. Ми переконалися в тому, що арт-терапія в особливій символічній формі дозволяє дитині виражати свої емоції та переживання, передавати свій настрій та почуття. Проведені нами дослідження підтвердили, що проблеми дітей з різними видами порушень розвитку в

пізнавальній, емоційно-вольовій, особистісних сферах успішно корегуються засобами мистецтва.

Актуалізація проблеми розвитку творчих здібностей, інтелектуальної, мовленнєвої та трудової діяльності художньо-обдарованих дітей, психологічна та практичне підготовлення їх до вивчення, збереження та розвитку народних ремесел; до життя і свідомого вибору професії зумовили методичну службу ЦЕВ у 2016 році розпочати роботу над новим педагогічним проектом «Українське мистецтво ХХІ ст. - минуле в сьогодні, теперішнє в майбутньому» по створенню та організації роботи в ЦЕВ Школи народних ремесел. Термін реалізації проекту 2016-2020 роки.

Мета роботи Школи народних ремесел полягає в залученні вихованців гуртків декоративно-вжиткового профілю до збереження та подальшого розвитку народних ремесел рідного краю на основі історично сформованих художньо-стильових особливостей і традиційних технологій народного мистецтва з урахуванням сучасних естетичних вимог.

Мета проекту: виховання покоління юних майстрів здатних до вивчення, збереження та продовження традиції розвитку народних ремесел з використанням здобутих знань, умінь і навичок в сучасній дійсності.

Актуальність проекту: розвиток мотивації особистості до пізнання, збереження та популяризації народного мистецтва й художньої творчості українського народу, реалізація додаткових освітніх програм і послуг з художньої освіти в інтересах особистості, громадськості та держави.

Освітня діяльність Школи здійснюється на базі творчих об'єднань і гуртків декоративно-вжиткового профілю ЦЕВ. Організація освітнього процесу вимагає від педагогів корекції та розроблення освітніх програм загально розвиваючого та допрофесійного спрямування, створення «груп творчої орієнтації» та підготовчих груп з числа дітей, що виявили творчі здібності і бажання навчатися одному або декільком народним ремеслам, залучення учнів до науково-дослідницької діяльності тощо.

Актуальність проблеми вивчення шляхів удосконалення культурно-освітнього середовища та його впливу на самовизначення і саморозвиток вихованців ЦЕВ визначило у 2017 році тему педагогічного проекту «Культурно-освітні практики в діяльності центру естетичного виховання. Вплив культурно-освітнього середовища на самовизначення та саморозвиток вихованців в центрі естетичного виховання». Термін реалізації проекту 2017-2020 роки.

Провідна ідея проекту: створення системи роботи щодо вдосконалення культурно-освітнього середовища закладу позашкільної освіти з урахуванням

основних критеріїв. Мета проекту: вивчення специфіки культурно-освітнього середовища закладу позашкільної освіти та особливостей впливу мистецтва на творчий розвиток дітей та учнівської молоді. Ми розглядаємо культурне середовище на макрорівні, як середовище закладу освіти, а саме центру естетичного виховання.

Вивчення соціокультурного середовища в різних аспектах його прояву і впливу на вихованців спрямовано в основному на виявлення культуротворювальної ролі освітнього закладу, за допомогою якої відбувається реалізація культурно-естетичного компонента освіти й виховання і від якої, в кінцевому результаті, залежить успішна соціалізація школярів в їх подальшому житті. Все це по-своєму впливає на культурно-освітнє середовище освітнього закладу, а воно в свою чергу впливає на процес становлення і розвитку підростаючого покоління. Спостереження довели, що навколишня атмосфера може як сприяти освітньому процесу, так і заважати йому.

Естетизація освітньо-культурного середовища невіддільна від формування культури почуттів, морального світу особистості, а також і від творчої спрямованості її розвитку. Адже в практиці створення естетичного позашкільного середовища чільне місце відводиться власній творчості учнів.

Здійснюючи психологічний аналіз складових освітнього середовища ми зосереджуємо свою увагу на продуктивному та цілеспрямованому створенні культурного середовища самими учасниками освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Романцов С.В. Витинанка та її значення в роботі з дітьми з особливими потребами. / С.В. Романцов // Освіта Сумщини.- 2012. - № 2. – С.45 – 48.
2. Романцов С.В. Виховання дитини з ООП. Переваги позашкільної освіти./ С.В. Романцов // Позашкілля. – 2013. - № 2. – С.14 - 18.
3. Романцов С.В. Упровадження інклюзивної освіти у діяльність ПНЗ. / С.В. Романцов // Позашкілля. - 2015. - № 2. - С.18 - 24.

Сас Наталія Миколаївна,
доктор педагогічних наук, доцент
Полтавський національний
педагогічний університет
імені В.Г. Короленка, м. Полтава

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИПЕРЕДЖУВАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕФЛЕКСІЇ ВЧИТЕЛЯ

В умовах швидкої зміни навколишнього середовища, підвищеної ризикованості, невизначеності висуваються нові вимоги до змісту та смислів освіти.

У роботах Р. Хенві та М. Боткіна обґрунтовується важливість формування у молоді здатності робити усвідомлений вибір. На думку Р. Хенві, освіта є одним з найважливіших принципів, призначених допомогти кожній людині увійти в світ, гармонічно вписатися в систему взаємозв'язків на культурному, соціальному, економічному та інших рівнях сучасного життя. Головна теза М. Боткіна – необхідність переходу кожного індивідуума від несвідомого пристосування до світу на позиції активної та розумної соціальності, свідомого передбачення та особистої причетності. При цьому поняття «передбачення» виступає у Боткіна як своєрідна широка вимога успішного вирішення нових ситуацій, які раніше не зустрічалися в житті індивідуума, передбачення та прогнозування подій та їх наслідків, співвідношення останніх зі справжнім і майбутнім, особиста ініціатива у визначенні альтернатив і прийняття відповідальності за те чи інше рішення [2].

Згідно з «імперативом виживання людства» О.І. Субетто [3] постає вимога підвищити керованість якістю творення майбутнього (майбуттєтворенням), перехід до тенденції випереджувального розвитку. Таким чином, домінантою освіти стає формування та розвиток випереджувального мислення.

У контексті «нового просвітництва», проголошеного Римським клубом у грудні 2017 року висувається завдання формування у молоді «грамотності щодо майбутнього» (futures literacy) [6].

Вимоги щодо підготовки до усвідомленого вибору, випереджувального мислення, «грамотності щодо майбутнього» – виклики освіти, об'єктивна необхідність врахувати тенденційну та потенційну присутність майбутнього тут і тепер. Адже те, на що раніше витрачалися тисячоліття, потім століття, потім десятиліття, зараз відбувається протягом місяців, днів і годин. Майбутнє вже поряд з нами.

Дослідження соціологів, педагогів, нейрофізіологів свідчать, що сучасних дітей варто вчити:

- як тренувати пам'ять, утримувати увагу, як класифікувати інформацію і де шукати ту, якій можна довіряти, як вести себе в ситуації нескінченного стресу і цейтноту;
- як не боятися сказати, те, що думаєш, навіть якщо твоя думка не збігається з загальноприйнятою, адже це шлях до винаходів і відкриттів;
- як реагувати на виклики штучного інтелекту;
- як використовувати систему вимірювання в якій людина не живе (наносекунди, нанометри);

– як пройти еволюційний відбір в якому ознакою відбору на полі еволюції стає цифрова реальність (інтернет речей, самоорганізація мереж) (ті, хто вміє всім цим користуватися потрапляє в одну категорію людей, якщо ні – в іншу);

– як не втратити базові уявлення про те, в якому світі ми насправді знаходимося в умовах, коли системи доповненої реальності здатні створити повний ефект присутності?

– яких внутрішніх орієнтирів слід дотримуватися?

Усе перераховане стимулює до осмислення і переосмислення вчителем своїх відносин з предметно-соціальним світом, які виявляються в його спілкуванні з учнями, активному передбаченні норм і засобів діяльності майбутнього; які виражаються, з одного боку, в побудові нових образів себе, а з іншого – у виробленні більш адекватних знань про світ з їх подальшим утіленням у вигляді конкретних дій; у здатності «вийти» за межі актуальної діяльній ситуації, тобто випереджувальної рефлексії (рефлексії, спрямованої у майбутнє) [1].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех. І.Д. Рефлексія в духовному саморозвитку особистості. Педагогіка і психологія. Вісник НАПН України. / І.Д. Бех, Г.М. Лисиця. - Київ: ПрАТ «Видавництво «Київська правда»». – С. 37.
2. Зарубежные и отечественные воспитательные системы. Педагогика: учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Сластёнин, И.Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; под ред. В.А. Сластёнина.– М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 453 с.
3. Субетто А.И. Системология образования и образованиеведение // Субетто А.И. Сочинения. Ноосферизм: В 13 томах. Том седьмой. / Под ред. Л.А. Зеленова.– Кострома: КГУ им. Н.А. Некрасова, 2007. – С. 22 - 36.
4. Щедровицкий Г.П. Рефлексия и её проблемы/ Г.П. Щедровицкий // Рефлексивне процессы и управление.– 2004.– № 2, Т.4.– С. 72 - 77.
5. Farrell, T. Reflectsve teaching. Forum ELT Journal. – № 4. – 1998. – P. 10-18.
6. Weizsaecker E., Wijkman, A. Come On! Capitalism, Short-termism, Population and the Destruction of the Planet/ E. Weizsaecker, A. Wijkman. – Springer, 2018. – 220 p.

Шеремет Світлана Анатоліївна,
Комунальний заклад «Районний
Будинок творчості школяра»
Глухівської райдержадміністрації
Сумської області

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНАТТЯХ ЕКОЛОГІЧНИХ ГУРТКІВ

Потреба в екологічній освіті пов'язана з необхідністю забезпечувати сприятливе середовище для життя людини, тому що якість навколишнього середовища визначає здоров'я – основне право людини й головну мету розвитку цивілізації. Без необхідних для існування й розвитку людини природних передумов всі соціальні питання втрачають сенс, тому екологічна освіта має проникнути в структуру позашкільної освіти для формування екологічної компетенції вихованців.

В основних освітніх документах екологічне виховання визначено одним із пріоритетних. У Законі України «Про освіту» відмічено, що складовою екологічної компетентності є екологічна культура і дбайливе ставлення до довкілля, таким чином засвоєння знань про природу є частиною всебічного розвитку дитини. У Концепції національного виховання приділено формуванню екологічної культури, заохочення молоді до активної екологічної діяльності, вихованню дбайливого ставлення до природних багатств.

У проєкті «Концепції позашкільної еколого-натуралістичної освіти на основі компетентнісного підходу» (за загальною редакцією директора НЕНЦ МОН, доктора педагогічних наук, професора, академіка Академії вищої освіти В.В. Вербицького) чітко визначено, що «одним із перспективних підходів у педагогічній науці виступає компетентнісний підхід, який представляє такий вид змісту освіти, котрий не зводиться до знаннєво-орієнтаційного компоненту, а передбачає оволодіння досвідом вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, соціальних ролей» [5].

Значні напрацювання в галузі екологічного виховання були закладені в працях видатних педагогів Г. Ващенко, К. Ушинського, В. Сухомлинського. Сучасною педагогічною наукою зроблено суттєвий внесок у створення науково-методичного підґрунтя для формування екологічних компетентностей на уроках природничих дисциплін та позакласній роботі. Окреслена проблема за останні десятиліття розглядалась у працях вітчизняних науковців і методистів: О.М. Байрак, С.О. Люленко, (науково-методичні засади природоохоронної освіти); Н.П. Буяльська (ефективність інноваційних технологій навчання в екологічній освіті); Н.М. Буринська, Л.П. Величко,

О.С. Заблоцька, О.В. Кофанова, О.П. Мітрясова, Т.С. Нінова, Н.Н. Чайченко, О.Г. Ярошенко (науково-методичні засади хімічної складової екологічних знань); В.В. Вербицький (розвиток еколого-натуралістичної освіти в Україні); Н.Ю. Матяш, Т.В. Коршевнік, О.В. Козленко (теорія і методика навчання біології); С.М. Панченко, Л.В. Тихенко (основи дослідницької роботи школярів з біології); С.Д. Рудишин, І.М. Коренева, М.В. Хроленко, В.І. Самілик (фундаменталізація професійної підготовки майбутніх екологів та вчителів біології) та ін. [1; 2; 3; 5; 6].

Що ж включає поняття «екологічна компетенція»?

За результатами аналізу методичної літератури викладачі Глухівського національного педагогічного університету ім. О. Довженка С.Д. Рудишин, І.М. Коренева, В.І. Самілик пропонують таблицю «Визначення поняття «екологічна компетенція» [4, с. 78] На основі викладеного матеріалу та власного досвіду, щодо формування екологічної компетенції на заняттях екологічних гуртків, під екологічною компетенцією розуміємо:

- здатність особистості приймати рішення і діяти так, щоб якомога менше завдавати шкоди довкіллю;
- прояв екологічної культури особистості у довкіллі, де вона здійснює власну діяльність і може реально впливати на її стан;
- характеристика, що дозволяє сучасній особистості відповідально вирішувати життєві ситуації, підпорядковуючи задоволення своїх потреб принципам сталого розвитку;
- здатність особистості до такої діяльності у побуті й природному середовищі, коли здобуті екологічні знання, навички, досвід, цінності актуалізуються в уміння приймати рішення і виконувати адекватні дії, усвідомлюючи їхні наслідки для довкілля;
- показник сформованості екологічної культури особистості.

На розвиток екологічної компетенції вихованців під час проведення екологічного гуртка «Юні друзі природи» впливають три взаємопов'язані складові: екологічні знання, екологічні переконання, екологічна діяльність.

Перша складова - накопичення екологічних знань - передбачає: дослідження учнями досвіду природоохоронної роботи, оволодіння знаннями про екологічну ситуацію в Україні, ознайомлення з інформацією про охорону рослин і тварин.

Найпоширенішими формами екологічної освіти під час гурткової роботи є: екскурсії краєзнавчими музеями, національно-природними та ландшафтними парками; екологічні ігри та квести з інтелектуальними завданнями,

екологічними ситуаціями; екологічні стежки заповідниками регіонального та міжнародного значення; екологічні проекти.

Друга складова - становлення екологічних переконань. Через диспути, обговорення, дискусії, конференції, утвердження власної позиції при захисті екологічних проектів, за допомогою конкретних справ, пов'язаних з екологією, формуються переконання в тому, що розв'язувати екологічні проблеми можна тільки спільними зусиллями, на основі знань законів природи.

Третя складова - екологічна діяльність - включає:

- природоохоронну діяльність: участь у природоохоронних акціях і трудових десантах «До чистих джерел», «Чисті прибережні смуги», «Зелена хвиля шкільного подвір'я», «Плекаймо сад», догляд за кімнатними рослинами («Галерея кімнатних квітів»), клумбами («Парад квітів біля школи»), конкретна трудова діяльність під час еколого-натуралістичних походів («Біошит»), прибирання територій парків, вулиць («За чисте довкілля»);
- пропагандистська діяльність: складання пам'яток, екологічних анкет, стіннівок, буклетів, інформаційних листівок; проведення екологічних свят, виступів екологічної агітбригади, участь у національно-патріотичній грі еколого-натуралістичного спрямування «Паросток»;
- участь в екологічних олімпіадах, конкурсах малюнків («Зоологічна галерея») та фотоконкурсах («В об'єктиві натураліста»), захист науково-дослідницьких робіт у системі МАН, участь в екологічних форумах і конференціях.

Вихованці гуртка, плідно співпрацюючи з викладачами Глухівського національного педагогічного університету, навчаються в наукових секціях Сумського територіального відділення МАН, вчать розуміти наукову проблему, використовувати різні форми й методи дослідження.

Результатом цієї роботи є підвищення рівня екологічної компетенції, навчальних досягнень учнів з природничого циклу дисциплін.

Одним із пріоритетних напрямів розвитку України на шляху її інтеграції з країнами Євросоюзу є екологічна безпека, тож проведення міжнародних конкурсів в Україні - це й узгодження наукових досліджень і просвітницька діяльність і можливість представлення творчих робіт молоддю.

Вихованці екологічного гуртка «Юні друзі природи» презентували свої роботи :

- Гавриленко Яна (ІІІ місце) на V Міжнародній олімпіаді екологічних проектів INESPO-2013 в рамках програми GLOBE.
- Чигрин Юлія стала учасницею престижного Міжнародного конкурсу Stockholm Junior Water Prize, який щороку проходить у Стокгольмі під

патронатом і за особистої участі принцеси Вікторії національного конкурсу в Україні «Всеукраїнський юнацький водний приз - 2016».

- Шеремет Вікторія – під час проведення національного етапу щорічного міжнародного конкурсу Intel ISEF Intel-Eco.

Участь у міжнародних конкурсних заходах для учнівської молоді підвищує самооцінку учасників змагань, дає змогу перевірити знання й застосувати їх на практиці.

Отже, в теперішніх умовах вирішення екологічних проблем є найбільш пріоритетним для збереження життя на Землі. Саме тому формування екологічної компетенції вихованців є одним із найважливіших завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вербицький В. В. Концепція позашкільної еколого - натуралістичної світи на основі компетентнісного підходу. Проект, 16 серпня 2017 року.
2. Гузь В.В. Дидактичні технології формування екологічної компетентності старшокласників у навчанні природничо-науковим дисциплінам / В.В. Гузь. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/>
3. Концепція «Нова українська школа» [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/>
4. Рудишин С.Д. Екологічна компетентність як загальна компетентність вчителів природничих дисциплін / Рудишин С.Д., Коренева І.М., Самілик В.І. // Український педагогічний журнал. – 2016. – № 3.- С. 23 – 28.
5. Самілик В.І. Формування екологічної компетентності студентів-біологів – майбутніх вчителів / В.І. Самілик. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/6/samilyk.php>.
6. Титаренко Л.М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.07 / Л.М. Титаренко. – К., 2007. – 20 с.
7. Тихенко Л.В. Розвиток творчих здібностей учнівської молоді в освітньо-виховній системі «Мала академія наук України» : навчально-методичний посібник / Л.В. Тихенко, С.М. Ніколаєнко. – Суми : Університетська книга, 2007. – 120 с.